

Burgerschapsopdracht van scholen (IV): bescherm mijn vrijheid van meningsvorming

*Ik ben veertien jaar oud en zit in de derde klas van de middelbare school. Ik begrijp dat de Tweede Kamer na de zomervakantie het wetsontwerp 35352 in stemming brengt, waarmee de burgerschapsopdracht van scholen zodanig wordt aangescherpt dat wanprestatie door de Onderwijsinspectie kan worden aangepakt.¹ Ik heb ernstig bezwaar tegen het wetsontwerp omdat mijn **vrijheid van meningsvorming** onvoldoende gerespecteerd en beschermd wordt.² Eerst zal ik de nieuwe burgerschapsopdracht van scholen kort omschrijven, waarna ik mijn bezwaren zal toelichten.*

Het wetsontwerp omvat een drieledige opdracht:

*(a) Ons moet op school kennis van en respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat worden **bijgebracht** (alsmede kennis van en respect voor de mensenrechten).*

*(b) Bij ons moeten de sociale en maatschappelijke **competenties** worden ontwikkeld die ons in staat stellen deel uit te maken van de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving en zelf bij te dragen aan die samenleving.*

*(c) De school moet ervoor zorgen dat de **schoolcultuur** niet in strijd is met de bedoelde basiswaarden en dat wij op school actief kunnen oefenen hoe je met die waarden kan omgaan.*

Ik leg hieronder uit waarom mijn vrijheid van meningsvorming door deze drieledige opdracht ondermijnd wordt: 1. het wetsontwerp legitimeert de indoctrinatie van leerlingen; 2. het wetsontwerp zet de sluizen open voor nationalistische en xenofobe propaganda; en 3. het wetsontwerp ondermijnt een schoolcultuur waarin zelfstandig kritisch denken en onderzoeken centraal staat.

§1. Het wetsontwerp legitimeert de indoctrinatie van leerlingen. Bij het vak Maatschappijleer hebben we het gehad over beroepscompetenties: de kennis, vaardigheden en houdingen die je nodig hebt om te worden toegelaten tot een bepaald beroep. De beroepsopleiding heeft een kwalificerende functie (verwerving van de nodige kennis en vaardigheden) en een socialiserende functie (verwerving van de juiste beroepshouding). Maar binnen de samenleving als geheel bestaat er niet zoiets als een ‘juiste burgerschapshouding’. De school heeft tot taak ons wegwijs te maken in de Nederlandse samenleving, in de democratische rechtsstaat, en in de wetten waaraan je je als burger moet houden. En idealiter zou zij ons moeten helpen om je houding te bepalen tegenover je medemens, tegenover de samenleving en tegenover de vele normen en waarden die zoal worden aangehangen in de samenleving. Maar wat de ontwikkeling van mijn eigen opvattingen, houdingen, normen en waarden betreft moet zij mijn persoonlijke autonomie respecteren.

Jongeren hebben als levenstaak een eigen mening te vormen en zelf te bepalen hoe ze zich tot hun medemens en tot de nationale en mondiale samenleving willen verhouden. Het is volgens mij in strijd met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat als de Staat (of de school namens de Staat) zichzelf het recht toekent mij bij te brengen hoe ik mijn leven moet inrichten en welke normen en waarden ik tot richtsnoer voor mijn handelen moet kiezen. De school kan mij de voors en tegens van gangbare normen en waarden onder ogen brengen en zij kan argumenten aandragen waarom de basiswaarden van de democratische rechtsstaat respect verdienen, maar zij mag haar gezag niet misbruiken om mij te hersenspoelen of indoctrineren.

Conclusie ad opdracht (a). Het behoort *niet* tot de taak van de school de leerlingen respect voor en kennis van de basiswaarden van onze democratische rechtsstaat en de fundamentele rechten en vrijheden van de mens bij te brengen. Een Nederlandse school behoort zich te beperken tot het *bijbrengen van kennis* daarover en het *kweken van waardering* daarvoor.³

Conclusie ad opdracht (b). Het behoort evenmin tot de taak van de school leerlingen sociale en maatschappelijke competenties (inclusief houdingen!) bij te brengen; zij behoort zich ertoe te beperken bij de leerlingen *kennis en vaardigheden* te ontwikkelen die hen in staat stellen deel uit te maken van de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving en zelf bij te dragen aan die samenleving.

§2. Het wetsontwerp zet de sluizen open voor nationalistische en xenofobe propaganda. Opdracht (b) van het wetsontwerp luidt dat de school de sociale en maatschappelijke competenties van leerlingen moet

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/35352>

² Zie <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/vrijheid-van-meningsvorming-ii/> (26/7/2020)

³ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/burgerschapsopdracht-ii-respect-bijbrengen/> (2/10/2018)

ontwikkelen die hen in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme, democratische Nederlandse samenleving. Met deze tekst zet de wetgever de sluizen wijd open voor het bedrijven van nationalistische en xenofobe propaganda op school: dat we op school en op straat alleen Nederlands mogen spreken, dat we geen religieuze of levensbeschouwelijke kentekenen mogen dragen, dat we ons niet aan de kerst- en paasviering mogen onttrekken, dat we elkaar ter begroeting en ten afscheid de hand moeten drukken, dat iedereen op de weekopening met de hand op de borst de twee coupletten van het Wilhelmus moet zingen, dat op school de vrijheid van meningsuiting gerespecteerd wordt tenzij het pedagogisch belang of het schoolbelang of het staatsbelang zich daartegen verzet, dat we medeleerlingen binnen de grenzen der wet mogen kwetsen, dat kwetsbare leerlingen een dikkere huid moeten aankweken, dat vaderlandsliefde de hoogste deugd is, dat we de besluiten van regering en parlement loyaal moeten ondersteunen, et cetera. Indien de leerlingen dergelijke opvattingen dwingend krijgen ingeprent, bijvoorbeeld doordat de schoolcultuur doortrokken is van dergelijke normen, waarden en opvattingen, moet men zelfs van indoctrinatie spreken. Door propaganda en indoctrinatie wordt de vrijheid van meningsvorming van de leerlingen ondermijnd.

Conclusie. Indien burgerschapsopdracht (b) wordt gehandhaafd (met inachtneming van het amendement dat onder §1 is voorgesteld), dan moet er in het wetsontwerp een vierde opdracht worden toegevoegd: (d) De vrijheid van meningsvorming van leerlingen moet gerespecteerd worden: zij mogen niet worden blootgesteld aan indoctrinatie of eenzijdige propaganda, en ook bij de presentatie van leerstof mogen concurrerende gezichtspunten niet worden verzwegen.

§3. Het wetsontwerp ondermijnt een schoolcultuur waarin je zelfstandig en kritisch leert denken en onderzoeken. Volgens opdracht (c) van het wetsontwerp moet het schoolbestuur een schoolcultuur creëren die in overeenstemming is met de basiswaarden van de democratische rechtsstaat. Maar ik wil liever les krijgen van kritische leraren die samen met ons onderzoeken wat de ideële grondslagen en basiswaarden van een democratische rechtsstaat zijn, in hoeverre die respect en waardering verdienen en in hoeverre de Nederlandse samenleving (en onze eigen schoolcommunity) in werkelijkheid aan die ideële grondslagen en basiswaarden beantwoordt. Ik wil een school waar leerlingen worden opgeleid tot weerbare mensen, die zelfstandig en kritisch kunnen nadenken en die die zich niet laten misleiden door gladde praatjes, valse profeten of ideologische prietpraat.

Conclusie. Wat mij betreft moet burgerschapsopdracht (c) luiden, dat het bevoegd gezag (c1) zorgdraagt voor een schoolcultuur *waarin leerlingen leren betekenisvolle vragen te stellen over de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan*, en dat het tevens (c2) een omgeving creëert waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met deze waarden.⁴

Wes Holleman
weblog onderwijs 29-7-2020
<http://www.onderwijsethiek.nl>

Zie ook zeven vorige blogberichten over het wetsontwerp en over een casus die bij de wetshandhaving in het geding komt:

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/burgerschapsopdracht/> (15/8/2018)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/burgerschapsopdracht-ii-respect-bijbrengen/> (2/10/2018)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/burgerschapsopdracht-iii-het-wetsontwerp/> (19/1/2020)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/is-homoseksueel-gedrag-zondig/> (7/11/2009)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/is-homoseksueel-gedrag-zondig-ii/> (15/9/2019)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/godsvruchtige-burgerschapsvorming/> (13/10/2019)

<http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/is-homoseksueel-gedrag-zondig-iii/> (15/3/2020)

⁴ Het gecursiveerde deel van opdracht (c) is ontleend aan kerndoel nummer 36, behorende bij het Besluit Kerndoelen Onderbouw VO (7/6/2006) . Url:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2010/09/17/kerndoelen-onderbouw-voortgezet-onderwijs>
Overigens wordt er gewerkt aan nieuwe kerndoelen voor het primair en voortgezet onderwijs. Wat het leergebied Burgerschap betreft, is daartoe de basis gelegd in voorstellen gedaan vanuit het project *Curriculum.nu* (10/10/2019). Url: <https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/>